

Apró közlemény / Short communication

Tiszaparti késeimargitvirág (*Leucanthemella serotina*) az Alsó-Dráva menti síkvidék magyarországi szakaszán

KÓCZIÁN Krisztián¹ & CSIKY János²

(1) H-2000 Szentendre, Kun u. 1.

(2) PTE TTK Biológiai Intézet, Ökológiai Tanszék, H-7624 Pécs Ifjúság u. 6.; moon@gamma.ttk.pte.hu

Leucanthemella serotina in the Dráva Plain (Hungary)

Abstract – New stands of *Leucanthemella serotina* (L.) Tzvelev were found on the Hungarian side of the Dráva Plain. This legally protected species has not been found in the region for about 150 years. In the text, we report the maximum plant height, and thousand seed weight of the species as well as the species composition of its preferred habitats.

Keywords: endemism, lowland, Pannonian Basin, pedunculate oak forests, Titelicum

Összefoglalás – A térségben 150 éve nem talált, védett kései margitvirág újabb állományai kerültek elő az Alsó-Dráva menti síkvidék magyarországi oldalán. A dolgozatban az élőhelyek lokális fajkompozícióját, a legmagasabb példányok méretét és az érett termések ezermagtömegét is meghatározzuk.

Kulcsszavak: alföld, bennszülött faj, kocsányos tölgyes erdők, Pannon-medence, Titelicum

A fészkesvirágzatúakhoz (Asteraceae) tartozó tiszaparti késeimargitvirág (*Leucanthemella serotina* (L.) Tzvelev – syn.: *Chrysanthemum serotinum* L., *Chrysanthemum uliginosum* (W. et K.) Pers., *Tanacetum serotinum* (L.) Sch. Bip., *Leucanthemum serotinum* (L.) Stankow) szór-
ványpopulációira bukkanunk a Marócsa melletti Gesnye-erdőben [0072.4], 2007.10.27-én és 2007.10.30-án. Az első lelőhely (45.907856° É, 17.818019° K) egy földút menti, üde erdei fiatalosokkal szegélyezett (kb. 1,5-1,8 m széles) árokban található, az út mindkét oldalán, kb. 370 m hosszú, ÉNy-DK-i irányú szakaszon (mintegy 50 tő). Az E3, E2 szintekben (lignosa) itt előforduló kísérőfajok (nevezéktan KIRÁLY 2009 szerint) a *Cornus sanguinea*, *Populus tremula*, míg az E1 szintben (herbosa) az *Carex acutiformis*, *Centaureum erythraea*, *Geranium columbinum*, *Crypsis alopecuroides*, *Hypericum tetrapetrum*, *Iris pseudacorus*, *Lythrum hyssopifolium*, *Panicum capillare*, *Rorippa sylvestris*, *Selinum carvifolia*, *Veronica officinalis*. A második lelőhely (45.913786° É, 17.826544° K) egy tölgy-kóris-szil ligeterdőben (*Scillo vindobonensis-Ulmetum* Kevey in Borhidi & Kevey 1996) található (BORHIDI 2003). Egy itt húzóódó árok mentén, az erdőben elszórtan található a késeimargitvirág kb. 100 tőves populációja. Kísérőfajok ebben az állományban az E3, E2 szintekben (lignosa) az *Acer campestre*, *Acer tataricum*, *Carpinus betulus*, *Cornus sanguinea*, *Corylus avellana*, *Euonymus europaeus*, *Fraxinus alnus*, *Populus tremula*, *Prunus spinosa*, *Quercus robur*, *Rosa canina*, *Salix cinerea*, *Ulmus minor*, míg az E1 szintben (herbosa) az *Alisma plantago-aquatica*, *Angelica sylvestris*, *Calystegia sepium*, *Carex acutiformis*, *Carex elata*, *Carex hirta*, *Carex riparia*, *Cirsium arvense*,



Deschampsia cespitosa, *Dipsacus laciniatus*, *Euphorbia palustris*, *Galium mollugo*, *Genista tinctoria*, *Heracleum sphondylium*, *Iris pseudacorus*, *Knautia drymeia*, *Lamium maculatum*, *Lathyrus pratensis*, *Lychnis flos-cucculi*, *Lycopus europaeus*, *Lysimachia nummularia*, *Lysimachia vulgaris*, *Lythrum salicaria*, *Mentha aquatica*, *Molinia arundinacea*, *Myosoton aquaticum*, *Phragmites australis*, *Polygonum hydropiper*, *Potentilla anserina*, *Potentilla reptans*, *Prunella vulgaris*, *Pulmonaria officinalis*, *Ranunculus acris*, *Ranunculus repens*, *Rubus caesius*, *Rubus fruticosus*, *Selinum carvifolia*, *Stachys palustris*, *Symphytum officinale*, *Thalictrum cf. flavum*, *Valeriana officinalis*, *Vicia cracca* voltak. Ezen felül elszórtan a következő özönfajként viselkedő taxonok is megtalálhatók itt: *Amorpha fruticosa*, *Erigeron annuus*, *Panicum capillare*, *Solidago gigantea*.

A marócsai egyedek magassága kissé eltér a fajjal foglalkozó művekben olvasható maximális mérettől (150 cm). JÁVORKA (1925) ezzel kapcsolatban még pontatlanul fogalmaz, csupán „a szár aránylag magas” méretéről ír. DOSTÁL & ČERVENKA (1991) és KIRÁLY (2009) alsó és felső határt is megad (30-150 cm), DOBOLYI (1999) és SIMON (2000) csak a maximális magasságot közli (ti. -1,5 m-ig növő faj). Az Alsó-Dráva menti síkvidéki [1] állományok erdőszéli, erdei egyedei ennél magasabbra törnek, akár 200 cm fölé is növekedhetnek (a hét legnagyobb egyed alapján $h_{\max} = (160-179-214)$ cm).

Alsó-Dráva menti síkvidéken megfelelő időjárás esetén a tiszaparti késeimargitvirág még november elején is virágozhat. A legtöbb szakirodalom ezzel szemben korábbi időpontra teszi a virágzás végét. Soó (1970) augusztus-szeptemberi időszakról ír. Ezt az adatot mások is átveszik (pl. MAGLOCKY & VÁGENKNECHT 1999, DOBOLYI 1999, SIMON 2000, MOLNÁR 2006, KIRÁLY 2009). Mások ennél későbbi virágzásokat is jellemzőnek tartanak, pl. JÁVORKA (1925) és DOSTÁL & ČERVENKA (1991) augusztus-októbert említ.

A marócsai állomány magtömegkategóriájának megállapítása érdekében ezermagtömeg méréseket végeztünk, amihez 0,0001g pontosságú analitikai mérleget használtunk. A helyszínen gyűjtött 300 db termés mérése alapján a Gesnye-erdő késeimargitvirág populációjának magjai a 2-es magtömeg kategóriába tartoznak (0,3917 g/ 1000 mag) (CSONTOS 2001). TÖRÖK et al. (2013) magtömeg adataihoz képest ez az érték magasabb, amely összefüggésben lehet az általunk alkalmazott kisebb mintaszámmal, de a marócsai növények nagyobb termével, vagy mindkét esetben a mintavétel lokális, nem reprezentatív jellegével is.

A növény elterjedési területe Európában JÁVORKA (1925) szerint Délnyugat-Oroszországtól a Kelet-Balkánig tart. MAGLOCKY & VÁGENKNECHT (1999) alapján a Kárpát-medencében Szlovákia (Duna, Vág, Észak-Alföld), Magyarország, Ukrajna (Kárpátalja), Horvátország (Dráva alsó szakasz), Szerbia, Románia, Bulgária területén őshonos; Csehországban azonban már adventív elem (PROCHÁZKA 1981), ill. É-Amerikában zavart helyeken behurcolt és meghonosodott faj [2, 3].

A tiszaparti késeimargitvirág elterjedési adatai alapján síksági-kollin, pontusi-pannon (Soó 1970, DOBOLYI 1999), vagy más megközelítésben dunamenti-pannon endemizmus (MAGLOCKY & VÁGENKNECHT 1999). Európán belül a Fekete-tenger É-i partvidékétől Ny-i irányban hazánkig, Szlovákiáig, és a volt Jugoszláviáig terjed. DOSTÁL & ČERVENKA (1991) szerint szubmediterrán-eurázsiai elem. Irodalmi és aktuális adatai alapján a Holocén során a Pontus felől a Duna alsó folyása mentén, a Kárpát-medencében leghatékonyabban a Tisza völgyén keresztül terjeszkedett. Feltehetőleg klimatikus okokból nyugati irányba a Duna mentén, a szintén pontusi-pannon areájú *Ceratophyllum tanaiticum* Sappegin-hez hasonlóan csak az Alsó-Dráva menti síkvidékig jutott (CSIKY et al. 2010), É-on azonban pár helyen elszigetelődve, a Duna és Vág mentén is megtalálható (MAGLOCKY & VÁGENKNECHT 1999).

JÁVORKA (1925) csak nagyvonalakban jellemzi a faj areáját: Erdély és Horvátország nyugati részének kivételével, főleg az Alföldön szórványos. Magyarországi elterjedését Soó (1970) már részletesebben írja le: Északi-középhegység (Sátor-hg. szélei, Szendrő, Miskolc-Tapolca), Alföld (Duna-v., Tiszántúl, Nyírség, Észak-Alföld, Dráva-sík). Az ezt követően meg-

jelent munkák (pl. SIMON 2000, MOLNÁR 2006, KIRÁLY 2009) elterjedés tekintetében általában ez utóbbi leírásra támaszkodnak. Aktuális adatai azonban kizárólag a Tisza és mellékfolyói mellől származnak (BARTHA et al. 2015), bár DOBOLYI (1999) szerint még a Turján-vidéken (Ócsa) is előfordul.

A Dél-Alföldön (Titelicum) Kitaibel P., Nendtvich T., Nendtvich V. és Knapp J. adatai alapján a késeimargitvirág az Ormánságban és a Drávaközben (Horvátország) is megtalálható volt (HORVÁT 1942): Pécs „környéke” (1846), Sellye (1855), Dárda-Bellye, Eszék (1799), Kisdárda (1866) határában. Magyarországon azonban a Dunától Ny-ra, mintegy 150 éve nem talált faj. HORVÁT (1942) homályos „Pécs környéke” utalásai a 19. századi adatok pontatlanságának köszönhetőek, s az alföldi jellegű fajok esetében általában az Alsó-Dráva menti síkvidékre vonatkoznak. A közeli Sellyéről újabban nem került elő, de a szomszédos marócsai, új, piciny populációi vitálisnak tűnnek. A hazai, Alsó-Dráva menti állományok a horvátországi populációk szórványai (nyelő populációi) lehetnek.

Előfordulását jellemzően a legalább időszakosan vízhatás alatt lévő talajú élőhelyeken, mocsarakban, lápokban, nyílt és zárt erdei társulásokban, magaskórósokban, illetve ezek átmeneteiben várhatjuk (JÁVORKA 1925, Soó 1970, DOSTÁL & ČERVENKA 1991, DOBOLYI 1999, MAGLOCKÝ & VÁGENKNECHT 1999, SIMON 2000, MOLNÁR 2006). BÖLÖNI et al. (2011) kategóriáit alkalmazva az Alsó-Dráva menti síkvidéken gyertyános-kocsányos tölgyes (K1a), keményfás ártéri erdők (J6) és láp- és mocsárerdők (J2) környékén, kisebb csatornák, árkok mellett tűnik fel. Itt inkább az üde, alkalmilag vízborítással érintett erdőszegélyekben érzi jól magát.

A nemzeti vörös listák alapján Szlovákiában különösen veszélyeztetett (CR) faj (FERÁKOVÁ et al. 2001), Magyarországon veszélyeztetettség közeli (NT) (KIRÁLY 2007), Horvátországban veszélyeztetett (EN) taxon (NIKOLIĆ & TOPIĆ 2005). Szerbiában nem szerepel a különösen veszélyeztetett fajok között (STEVANOVIĆ 1999). Természetes areáján belül Magyarországon a Tisza és vízgyűjtő területe mentén még nem ritka, nem veszélyeztetett, ám a Dunától Ny-ra már hiányzik, vagy (pl. Horvátország) veszélyeztetett (EN) faj.

Irodalom

- BORHIDI A. (2003): *Magyarország növénytársulásai*. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 610 pp.
- BÖLÖNI J., MOLNÁR Zs. & KUN A. (szerk.) (2011): *Magyarország élőhelyei. A hazai vegetációtípusok leírása és határozója. ÁNÉR 2011*. – MTA ÖBKI, 439 pp.
- CSIKY J., MESTERHÁZY A., SZALONTAI B. & POTÓNÉ OLÁH E. (2010): A morphological study of *Ceratophyllum tanaiticum*, a species new to the flora of Hungary. – *Preslia* 82: 247–259.
- CSONTOS P. (2001): *A természetes magbank kutatásának módszerei*. – Scientia Kiadó, Budapest, 155 pp.
- DOBOLYI K. (1999): *Chrysanthemum serotinum* L. – In: FARKAS S. (szerk.), *Magyarország védett növényei*. Mezőgazda Kiadó, Budapest, p. 239.
- DOSTÁL J. & ČERVENKA M. (1991): *Veľký kľúč na určovanie vyšších rastlín II*. – Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, Bratislava, 1567 pp.
- FERÁKOVÁ V., MAGLOCKÝ Š. & MARHOLD K. (2001): Červený zoznam paprad'orastov a semenných rastlín Slovenska (december 2001). – In: BALÁŽ D., MARHOLD K. & URBAN P. (eds.), *Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska*. Ochr. Prír. 20 (Suppl.), pp. 48–81.
- HORVÁT A. O. (1942): *A Mecsek hegység és déli síkjának növényzete 2. A Mecsek hegység és környékének flórája*. – Ciszterci Rend, Pécs, 160 pp.
- JÁVORKA S. (1925): *Magyar Flóra*. – Studium Kiadó, Budapest, 1307 pp.
- KIRÁLY G. (szerk.) (2007): *Vörös Lista. A magyarországi edényes flóra veszélyeztetett fajai*. – Saját kiadás, Sopron, 73 pp.
- KIRÁLY G. (szerk.) (2009): *Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok*. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő, 616 pp.
- MAGLOCKÝ Š. & VÁGENKNECHT V. (1999): *Leucanthemella serotina* (L.) Tzvelev. – In: MAGLOCKÝ Š., ČEROVSKÝ, J., FERÁKOVÁ, V., HOLUB J. MAGLOCKÝ Š. & PROCHÁZKA F. (eds.), *Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR Vol. 5. Vyššie rastliny*. – Príroda a.s., Bratislava, p. 216.

- MOLNÁR V. A. (2006): Asteraceae. – In: UJHELYI P. & MOLNÁR V. A. (szerk.), *Élővilág Enciklopédia. A Kárpát-medence gombái és növényei*. Kossuth Kiadó, pp. 455–470.
- NIKOLIĆ T. & TOPIĆ J. (eds) (2005): *Crvena knjiga vaskularne flore Hrvatske*. – Ministarstvo kulture, Državni zavod za zaštitu prirode Republike Hrvatske, Zagreb.
- NIKOLIĆ T. (ed.) (2007): *Flora Croatica Database* (<http://hirc.botanic.hr/fcd>). – Department of Botany, Faculty of Science, University of Zagreb.
- PROCHÁZKA F. (1981): Příspěvek ke květeně východních Čech II. – *Pr. Muz. Hradec Králové, ser. A: Sci. Natur.* 16: 125–153.
- SIMON T. (2000): *A magyarországi edényes flóra határozója*. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 846 pp.
- Soó R. (1970): *A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve IV.* – Akadémiai Kiadó, Budapest, 614 pp.
- STEVANOVIĆ V. (ed.) (1999): *The red data book of flora of Serbia 1. Extinct and critically endangered taxa*. – Ministarstvo za životnu sredinu Republike Srbije, Biološki Fakultet Univerziteta u Beogradu, Zavod za zaštitu prirode Republike Srbije, Beograd.
- TÖRÖK P., MIGLÉCZ T., VALKÓ O., TÓTH K., KELEMEN A., ALBERT Á. J., MATUS G., MOLNÁR V. A., RUPRECHT E., PAPP L., DEÁK B., HORVÁTH O., TAKÁCS A., HÜSE B. & TÓTHMÉRÉSZ, B. (2013): New thousand-seed weight records of the Pannonian flora and their application in analysing social behaviour types. – *Acta Botanica Hungarica* 55(3-4): 429–472.

Világháló-oldalak

- [1] <http://www.nemzetiatlasz.hu/MNA/2.html> (Hozzáférés: 2021.02.06.)
- [2] http://beta.semanticfna.org/Leucanthemella_serotina (Hozzáférés: 2021.02.06.)
- [3] <https://plants.usda.gov/core/profile?symbol=LESE6> (Hozzáférés: 2021.02.06.)

Beérkezett / received: 2021. 02. 09. • Elfogadva / accepted: 2021. 03. 15.